

שיעור מורינו הרב שליט"א

בענין מצות מכונה

שלא שינו את שמם וכו'

-קונטרס שבועי-

פרשת ויקרא

תשע"ח

כל הזכויות שמורות

עריכה והוצאה לאור ע"י
מכון "מנחת אשר"

להפצת תורתו של
מו"ר הגאון רבי אשר וייס שליט"א

רחוב אהרון אשכולי 109
ירושלים

המען למכתבים:
ת.ד. 23170

Email: minchatasher1@gmail.com

פרשת ויקרא

דין לשמה במצות מכונה

הנה לפני כמאה ותשעים שנה רעשה כל עולם התורה ונרעדו אמות הסיפים במחלוקת הגדולה בענין מצות מכונה, וגדולי ישראל עמדו אלה מול אלה, אלה אוסרים בתכלית האיסור ואלה מתירים ואף רואים במצות אלה הידור וחומרה.

בראש האוסרים עמד הגר"ש קלוגר שאף הוציא לאור קונטרס "מודעא לבית ישראל" ובו לקט מתשובות האוסרים, הדברי חיים, החידושי הרי"ם, הגרמ"ז אטינגר בעל שו"ת מאמר מרדכי ועוד רבים מגדולי ישראל.

וזה לעומת זה בראש המתירים עמד הגאון ר' יוסף שאול נטנזאהן בעל שואל ומשיב שהוציא לאור קונטרס "ביטול מודעא", ואתו עמו בעל הכתב סופר ורבים מגדולי אשכנז.

ובדור שאחריהם נמשכה מחלוקת זו ביתר עוז כאשר שו"ת מהרש"ם ח"ב סי' ט"ז וח"ד סי' קכ"ט מתיר ושו"ת אבני נזר או"ח ח"ב סי' תקל"ו תקל"ז דחה דבריו בתוקף ומצטרף בכל עוז לצד האוסרים.

והנה האוסרים מצות מכונה חששו בעיקר לחשש חמץ גמור וכמ"ש בשו"ת דברי חיים, כאשר לדעת המתירים, אדרבה קל למנוע חשש חמץ במצות אלה.

אמנם מלבד חשש חמץ נחלקו גם בענין "לשמה" במצות מצוה האם יש דין לשמה במה שנעשה ע"י מכונה ולא ביד האדם, ונבאר הלכתא דא.

הנה מצינו בדיני תורה כמה וכמה ענינים שצריך בהם עשייה לשמה כגון כתיבת הגט, עשיית הציצית, עבודת הקרבנות וגם במצות מילה נחלקו בעבודה זרה כ"ז ע"א אם צריך לשמה. ויש לעיין בכל אלה האם רק במעשה האדם בגופו ובכחו יש דין לשמה או שמא אף בכל הנגרם ע"י מעשיו חל דין זה. ועוד יש לעיין בזה אם יש לחלק בין מכונה מכנית שבו גלגלי שיניים מעצימים את כח האדם להכפילו ולשלשו, וכן בכח הידראולי שבו לחץ המים מעצים את כח האדם, אך ביסודו של דבר כח האדם יש כאן, ובין מכונה חשמלית שבו אין האדם אלא גורם לסגירת מעגל חשמלי אבל

בענין מצות מכונה

אין עצם הכח כוחו של האדם, וכ"ז יתבאר לקמן. ותחילה יש לבאר כל דין לשמה בשימור מצת מצוה.

הנה יש לעיין במהות שימור זה לשמה אם דומה לשאר חפצא דמצוות דבעינן שייעשו לשמה, כמו בציצית דבעינן שתהא עשייתן לשמן כדאיתא בסוכה (ט' ע"א), וכמו בגט שאינו גט עד שיכתב ויחתם לשמה. כדאיתא בגיטין (כ"ה ע"ב), וא"כ י"ל דה"ה במצה צריך לעשותה לשמה, או דלמא לא. [ובעיקר דין לשמה מצינו שני דינים, א', יש שצריך שתיעשה החפצא לשמה, כציצית גט וסוכה אליבא דב"ש. ב', יש דבעינן שתיעשה המצוה לשמה, כמו עבודת הקרבנות, ומילה (אליבא דחד מ"ד בע"ז כ"ז ע"א), ואיכמ"ל בזה].

ולכאורה לא מצינו דניבעי במצה עשייה לשמה אלא צריך לשמרה לשם מצת מצוה וכמ"ש הרדב"ז סימן אלף ט' עי"ש וא"כ תימה מה שפסק המחבר (ריש סימן ת"ס) שחרש שוטה וקטן פסולין לעשיית המצות, דבשלמא אי בעינן שעשיית המצה תהא לשמה נחא, כיון שחרש שוטה וקטן אין עשייתן לשמה, אבל אם צריך רק שיישמרו המצות לשם מצוה ולא שייעשו לשמה, למה לא מהני שיערוך זה את המצות ואחר ישמרם, וביותר יש לתמוה, דהא להלכה קי"ל לדעת המחבר (סי' תנ"ג ס"ד) דראוי להשגיח ולשמר את הקמח משעת הקצירה, ואעפ"כ כתב הט"ז (ריש סי' ת"ס סק"א) דבשעת קצירה ודישה סגי בשמירת הגוי, ולכאורה אם צריך שימור משעת קצירה מה בין שמירה בשעת קצירה ודישה דסגי בשמירת חש"ו ונכרי, לשמירה משעת לישה דלא סגי על ידיהן.

עוד צריך ביאור, במה שנחלקו גדולי הפוסקים, בדינים של מצות הנעשות במכונה ולא בידי אדם. דלפי אלה שדעתם לפסול מצות אלו לפי שלא נעשו לשמה, ומעשה המכונה חשיב כמעשה חש"ו, וקי"ל דחש"ו פסולין לעשיית המצות וצ"ע דאם אכן מעשה המכונה לא חשיב ככח גברא, אמאי לא חזינן מאן דאסר קצירת מכונה וכדו', הא לכאורה הוי כמעשה חש"ו דלא מהני.

ואשר יראה מוכח, דאין דין השימור קודם לישה כדין השימור לאחר הלישה, דמהות השימור משעת לישה ואילך, הוא כדי למנוע החמצת הבצק מעצמו, ואין שימור זה אלא ע"י העסק התמידי בו, משא"כ השימור דשעת קצירה ואילך, דאינו ע"י מעשה, אלא בשמירה שלא יבואו מים אל הקמח, ומעשה שמירה זה שוה בענינו

בענין מצות מכונה

ליתר דיני שמירה של תורה, כשמירת האבידה והפקדון וכשמירת המקדש, ולכך כתב הט"ז דמעשה הקצירה והדישה אפשר לעשותו ע"י חש"ו, והשמירה מתקיימת ע"י הפקח העומד על גביהן, אבל משעת הלישה ואילך עצם העשיה והעסק במצות הוא שימורם, ולכך לא מהני בזה גדול עומד על גביו, אלא הלשן העורכן והמקטפן הוא המשמרם, ובעינן שיהא שימור זה לשם מצות מצוה, וזה הנראה בכונת החתם סופר בהגהותיו לשו"ע שם ועיין עוד בדבריו בשו"ת או"ח סי' קכ"ח ובשו"ת מהר"ם שיק או"ח סימן רל"ד.

ב

וכבר הקשה המנחת חינוך (מצוה י'), אמאי לא מהני שישמר האחד את מעשה חבירו. וכתב ליישב דלא מהני אלא שישמור האדם את מעשיו בעצמו דהא חזקה דאין אדם משמר מה שביד חבירו (כדאי' בחגיגה כ' ע"א). ונראה דאף לדבריו יש לחלק בין שימור דשעת קצירה לשימור דשעת לישה, דהתם (בחגיגה כ' ע"ב) תנינן דהמטהר חמרי ופועליו, כל הקדשים דאשכחנא גביהו בחזקת טהורין הן. ולפי"ז היה מקום לומר דמשעת הקצירה ואילך חשיב שפיר כמטהר חמרי ופועליו, דכיון ששומר שלא ימצאו מים אצל הקמח הרי קמח זה בחזקת שמור, משא"כ משעת הלישה דענין השימור בקום ועשה הוא, כיון שנותן מים בקמח באותה שעה. וא"כ מסברא היה נראה לחלק בפשטות דמשעת לישה ואילך לא יכול זה לשמר את מעשיו של זה, שהרי עשייתן זוהי שמירתן.

ומצינו מקור ושורש לב' נתיבי ההבנה הנ"ל, בדברי המאירי (בפסחים שם) שכתב להקשות מאי טעמא פסלינן למעשה החש"ו אף היכא דגדול עומד על גביו, ותירץ דשאני הכא כיון דאין אדם משמר מה שביד חבירו, ועוד דבעינן שיכוון העושה לשם מצת מצוה וככל דיני תורה דבעינן שיהיו לשמן, ולכך מעשה חש"ו לאו כלום הוא. והדברים מחודשים, דא"כ דין הלשמה במצה הוי כדין לשמה בציצית ובגט, וצ"ב כנ"ל. והיה אפשר לומר דס"ל להמאירי דבעינן אף עשייה לשמה, ולא רק שמירה כפשטא דקרא. אמנם לדברינו ניחא, דאפשר דבעינן שתהא אפייתן לשמה לפי שעשייתן זה שמירתן, לכך בעינן שיכוון זה העוסק בהן שיהא עסק המצות ושימורן לשם מצות מצוה, ולכן לא מהני בזה גדול עומד על גביו. והנה לדעת הט"ז, החת"ס, המהר"ם שיק אף להמחמירין על שימור משעת קצירה קצירת עכו"ם כשירה וכך נקט מהר"ם אש כמבואר בספר זכרון יהודה, אך להמבואר בפמ"ג מש"ז בסי' ת"ס

בענין מצות מכונה

סק"א לשיטה זו אין לקצור ע"י גוי ועיין בזה בשדי חמד מערכת חמץ ומצה סימן י' אות כ' ואכמ"ל.

ובמק"א דנתי אף אם צריך שמירה מקצירה ואילך בעצם הקצירה אי"צ שימור ומשו"כ כשרה קצירת עכו"ם ואכמ"ל.

ג

עוד מצינו בדברי האחרונים שכתבו לדון בדין מצות מכונה המופעלות בכח החשמל, אם בכה"ג חשיב לשמה. הנה כתב המהרש"ם (ח"ד סי' קכ"ט) לאסור מצה זו, אף דמעיקרא נקט (ח"ב סי' ט"ז) להתיר מצות מכונה, לפי שבתחילה הופעלו אלו המכונות באופן מכני, ע"י מעשה של האדם בסיבוב הגלגלים, משא"כ מכונה הנפעלת בכח החשמל שאין בה כח גברא, וא"כ אין האדם אלא כגרמא בלבד. ומאידך בשו"ת דברי מלכיאל (ח"ד סי' כ') כתב להכשיר מצות אלו, אף שלענין ציצית כתב לאסור מעשה מכונה לפי שבציצית כתיב "ועשו להם ציצית", הרי שאף עשיית הציצית יש לה להיות לשמה, משא"כ לענין מצה דכתיב "ושמרתם את המצות" דלא משמע אלא שתהא שמירתן לשמה, וא"כ אף במכונה הפועלת בלא כח גברא ליכא חסרון דלשמה.

ולדבריו צ"ל דנהי דמעשה המכונה חשיב שפיר כלשמה לענין שימור, מ"מ מעשה נכרי וחש"ו גרע טפי, לפי שמעשה המכונה יש בו גרמא דאדם המפעילו, משא"כ במעשה נכרי וחש"ו, דאף שתהא עשייתן מכח דברי הפקח, מ"מ גברא זה המצווה עליהם לא חשיב כגרמא. ומ"מ נראה מדבריו דדין השימור דמצה לא דמי ליתר דיני שימור שבתורה.

(וביסוד האי דינא דלא מהני מעשה חש"ו באפיית המצות אף היכא דגדול עומד על גביהן, הנה כבר הביא הרא"ש (פסחים פ"ב סי' כ"ו) מה שנחלקו אי מצה שאפאה נכרי וישראל עומד על גביו כשרה או פסולה, וז"ל "ורב כהן צדק ז"ל כתב לצאת ידי חובה בלילה הראשונה אינה אלא במצה שאפאה ישראל לשם מצה, שנאמר "ושמרתם את המצות" עד שתהא משומרת לשם מצה. ורב האי גאון ז"ל כתב מצה שאפאה נכרי לפני ישראל על ידי שימור כתקונה מותרת לישראל לאוכלה. ובעלי מעשה וחסידים והתמימים מחמירין על עצמן כגאונים המחמירין ולשין ואופין

בענין מצות מכונה

בעצמן, כההיא דאמרינן (פסחים קטז ע"א) מה דרכו של עני הוא מסיק ואשתו אופה", עכ"ל ועיין במשנה ברורה סימן ת"ס סק"ג).

ד

וביסוד דין זה דכח מכונה אם חשיב כמעשה האדם, מצינו שנחלקו בו אף לענין שביעית אם מותר לעבוד עבודת הארץ בשביעית במקום ההכרח, כגון ע"י מערכות ממוכנות וכלים הנפעלים באופן אוטומטי, ואכן נקט הגרצ"פ פראנק זצ"ל דבכה"ג ליכא איסור דאורייתא. ולעומתן נקט החזו"א דבכה"ג הוי ג"כ איסור דאורייתא, וחשיב ככח וכמעשה האדם ממש.

ויסוד פלוגתא זו, בביאור דברי הרמב"ן (שבת קנ"ג) שהקשה מה בין המחמר אחר בהמתו בשבת שאינו אלא בלאו, לבין החורש ע"י בהמתו שחייב מיתת בי"ד, וכתב "שמפני שהחורש בבהמה הוא נותן עליה עול והוא כובש אותה תחת ידו וברשותו היא עומדת, כל המלאכה על שם האדם היא ובו היא תלויה ואין הבהמה אלא ככלי ביד האומן, ואינו דומה למחמר, שהבהמה היא הולכת לנפשה, אלא שיש לה התעוררות מעט מן המחמר", עכ"ל. וצריך פירוש לפירושו. והגרצ"פ בספרו "הר צבי" (זרעים ח"ב סי' ל"ב ל"ג, וכ"ה באור"ח סי' ר"ח) כתב דשאני החורש מן המחמר, לפי שזה המחמר במקומו עומד, ואילו הבהמה מעצמה הולכת, אלא שקורא לה בקולו ומחמת כן היא הולכת, ולכך כתב הרמב"ן דלא חשיב המחמר כעושה מלאכה עם הבהמה, אלא כגורם שתעשה הבהמה מלאכה ומשום כן אין בו אלא לאו. אבל החורש ע"י בהמתו, הנה הוא מוליך ומכוון את הבהמה למלאכה זו, ואוחז את המחרישה בידו ומנתב את המחרישה לתלמיה, ולכך אין הבהמה אלא ככלי ביד האומן וחייב זה החורש.

והחזו"א (שביעית סי' כ"ז אות א', וכ"ה באור"ח סי' ל"ו) הקשה על פי זה, דאי נימא דאין חיוב החורש אלא מחמת אחיזתו במחרישה, א"כ מאי קשיא ליה להרמב"ן, הא ודאי דלא דמי כלל למחמר, אלא ע"כ דאף בקושייתו נקט הרמב"ן דחיוב החורש הוא אף כשאינו אוחז במחרישה כלל, והוסיף החזו"א שם וכתב דאעפ"כ דברי הרמב"ן בתירוצו סתומין. (ולולי דבריו הו"א דאף דבקושייתו נקט הרמב"ן דחייב אף כשאינו אוחז המחרישה בידו, מ"מ בתירוצו נקט הרמב"ן דאינו חייב אלא באוחזה בידו ומכוונה, ולכך לא דמי למחמר).

בענין מצות מכונה

וביאר החזו"א וז"ל "ואפשר דדוקא בחורש שמחזיק את הבהמה לתלמיה, ואינו נותן לה להטות על צידה, וגם לפניה אי אפשר לה להלוך אלא א"כ תעקור רגבי העפר במחובר וחשיבא כקשורה למחובר, ובאמת החרישה מכבדת עליה יותר משאר נשיאת משא ובוזה נחשבת ככלי אומן, ושמעינן מדברי הרמב"ן דאף אם יכין מחרישה כבידה שהיתד לא יקפוץ מעומק האדמה, והאדם מחמר אחריה בלי החזק בכפות המחרישה, גם כן חייב משום חורש, ומכאן לחורש במכונה שמתנעה ע"י קיטור או ע"י חשמל, והאדם מכוין אותה שתלך לפי תלמי השדה, אף אם אין כאן כח האדם בעצם החרישה, המכונה היא כלי האומנות של האדם, ועמידת המכונה על השדה וכיוון הפרקים על מכונם לצורך החרישה, זוהי מלאכת חרישה וחייב עליה חטאת", עכ"ל החזו"א. הרי שנחלקו בביאור דברי הרמב"ן, דלהגרצ"פ פראנק [וכ"כ הגרש"ז אורבאך במנח"ש ח"ב סי' כ"ו אות ט'] אין החילוק אלא בהיות האדם או חזו המחרישה וחורש בה, משא"כ במחמר, ואילו החזו"א נקט דמעשה כיוון המחרישה חשיב ככח וכמעשה האדם וחייב.

והנה לכאורה לפי כל הנ"ל יל"ע, מאי שנא דלענין שביעית חשבינן למעשה המחרישה כמעשה האדם, ואילו לענין מצה וציצית לא שמעינן מאן דס"ל שהפעלת המכונה חשיבא שפיר מעשה האדם, וה"ה לענין ציצית ע"כ דסבירא להו דמעשה זה לא חשיב כעשיית גברא. וביותר יש לתמוה, דהא החזו"א עצמו (אור"ח סי' ו' אות י') כתב לדון בדין ציצית העשויה ע"י מכונה, ופסק להכשיר, משום דדי בזה שתיעשה פעולה הראשונה לשמה, ומכאן ואילך הוי סתמא לשמה, ולכאורה למה לא כתב החזו"א דמעשה הדלקת המכונה חשיב כמעשיו וככלי ביד אומן וכדבריו לגבי שביעית, וצ"ע.

ה

ולכאורה אפשר דשאני דין מעשה האדם לענין עשייה לשמה מדין מעשה לעבור בלאוין דשבת ושביעית. אלא שאין חילוק זה נראה מסברא, וביותר, דהא בדברי הפוסקים שכתבו להתיר מצות מכונה מצינו שחילקו בהיפוך, דבגדר עשייה לשמה לא בעינן מעשה גמור, אלא די בסברא דסתמא לשמה ובדינא דגרמא, וא"כ איך מעשה הנחשב ככלי ביד היוצר להתחייב בשבת ובשביעית לא יהני להיחשב כעשייה לשמה לענין ציצית.

בענין מצות מכונה

ובמק"א דנתי לחלק בהאי דינא דגרמא בין שבת לשביעית, דבשבת ליכא איסור בגרמא, לפי שאין גדר המצוה אלא "למען ינוח", דהיינו שביתת ומנוחת הגברא. ואילו בשביעית כתיב: "ושבתה הארץ" וכו', ולכן היכא דאיתעביד בה מעשה אף ע"י גרמא יש איסור, דמ"מ הא לא שבתה הארץ, אבל לענין שבת היכא דהוי גרמא פטור, כיון דגברא הא נייח. לפי שכל איסורי תורה שעיקר איסורן בתוצאה, אף ע"י גרמא אסור, כדרך שכתב הרמב"ם (הל' רוצח פ"ב הל' ב') וז"ל: "אבל השוכר הורג להרוג את חברו, או ששלח עבדיו והרגוהו, או כפת חבירו והניחו לפני הארי וכיוצא בו והרגתו חיה, וכן ההורג את עצמו, כל אחד מאלו שופך דמים ועון הריגה בידו וחייב מיתה לשמים ואין בהן מיתת בית דין", הרי דבעוון רציחה אף גרמא עובר על איסור דאורייתא, וחייב מיתה לשמים, וכדברי ה"יד רמה" (ב"ב כ"ב) דאע"פ שגרמא בנוזקין פטור, מ"מ איסור דאורייתא יש בו. ומדבריהם למדנו דהיכא דמהות החטא בתוצאה, גם גרמא אסור, ולכך נראה, דאף בגרמא דשביעית חייב אפילו היכא דלא הוי ככלי ביד האומן, ועדיין צ"ע בזה ואכמ"ל. אך אין כל זה ענין לדברי החזו"א הנ"ל, שחידש דמעשה מכונה הוי ככלי ביד האומן, וצ"ע.

ואף אליבא דהחזו"א אין הדברים אמורים אלא בכעין מחרישה, דאף כשאין המחרישה בידו ממש, מ"מ צריך הוא לפקח על מלאכת בהמתו ולכוונה לתלמיה בתמידות, ולכך חשיב ככלי בידו ומלאכת החרישה מלאכתו היא, משא"כ במכונת המצות והציצית, שבהם אין הוא אלא מפעיל את המכונה ומדליקה, ומאליה המלאכה נעשית, בזה אף להחזו"א אין המעשה מתייחס כלל לאדם, ועדיין צ"ע, ודו"ק כי קצרתי.

ב

בענין מכונה ידנית למצות

כבוד ידיד נפשי
הרב הגאון המצויין
ר' דוד כהן שליט"א
מחשובי הרבנים בשיקגו ארה"ב
נעימות בימינך נצח

בדבר מה ששאל לחו"ד במה שחידשו בכמה מאפיות למצות יד מכונה מיכנית לעריכת המצות, ולכאורה פשוט שלפי דעת האוסרים מצות מכונה ובראשם הגה"ק הדברי חיים, החידושי הרי"ם והגר"ש קלוגר זצ"ל גם מכונה זו אסורה. אך יש הטוענים דכיון שמכונה זו אינה חשמלית אלא מיכאנית הרי זה ממש עבודת יד, וביקש ממני לכתוב בזה את חו"ד.

ברור ופשוט שלדעת האוסרים מצות מכונה גם מצות אלה אינן ראויות, דהלא בשנת תרי"ח כשפרצה מחלוקת זו במלוא עוזה עדיין לא היו מכונות אוטומטיות כלל ועדיין לא גילו את כח החשמל, ורק כעשרים שנה אח"כ התחילו לבנות ולפתח מכונות המופעלות ע"י קיטור וחשמל, וע"כ דכל גדולי ישראל שאסרו מצות מכונה התייחסו למכונות מיכאניות המבוססות על גלגלי שיניים (המכפילות ומשלשות את כח האדם כידוע).

ובאמת הדברים מפורשים בקונטרס "מודעה לבית ישראל" שיצא לאור בשנת תרי"ח בעמוד ז' בתשובת הגרמ"ז איטינגר בתיאור המכונה שבה עסקו כל גדולי הדור "וע"י המאשין אין כאן עריכה כי במעשה האיש המסבב את הגלגל לא נערכה העיסה כי אם מכח כח וכח כח כח".

ועיין עוד בשו"ת מהרש"ם (ח"ב סימן ט"ז) שכתב "והגאון רי"ש (בעל שואל ומשיב) ועמו כמה גדולים העידו שהמאשין סובב ע"י כמה בני אדם המוגלגלין בהגלגל ולא נפסק כח האדם". הרי לן להדיא שמדובר באיש המסבב בגלגל ובסיבוב גלגלים נערכת העיסה, וכן בכל הקונטרס הנ"ל מבואר דהמכונה השנויה במחלוקת היא מכונה המופעלת ע"י אדם המסבב גלגל ולא במכונה חשמלית.

בענין מצות מכונה

ויהיה איך שיהיה הטעם שנאסרו מצות מכונה מ"מ ברור כשמש שכל המכונות הידניות הן שנאסרו ובהן עסקו גדולי הדור בזמנו. ובמק"א הארכתני בדין לשמה במעשה הנעשה ע"י מכונות, ולא באתי בזה אלא באשר שאל מע"כ לדעתי במכונה זו. (עיין מנחת אשר שמות סימן כ').

ויש מן הלומדים ששאלו, וכי הנודר שלא להנות ממכונה יאסר במכונות אלה. אין זו טענה כלל דבנדרים אזלינן בתר לשון בני אדם (יו"ד סימן רי"ז) ומה זה ענין לאיסור מצות מכונה, ובר מן דין באמת פשוט שגם בנדרים יאסר במכונות מיכאניות דכל כלי המורכב מחלקים שונים ובו משתמש האדם בכלל מכונה הוא, וגם מכונות מיכאניות בכלל הגדרת המכונה הן.

אך באמת אין כל צורך בכל הפלפול הזה מאחר שנתברר דעיקר האיסור ותחילתו נאמר והושת על מכונות מעין אלה, כמבואר.

סוף דבר כל הנוהג לפי דעתם של גדולי ישראל מימות עולם שאסרו מצות מכונה פשוט הדבר שצריך לנהוג איסור גם במכונות אלו, והם בכלל האיסור שנאסר בזמנו.

וכיון שפשוט בעני שמכונה זו ממש נאסרה ע"י הדברי חיים, החידושי הרי"ם, הגר"ש קלוגר ואתם עמם עוד מגדולי דור דעה בשעתם, כל המשווק מצות אלה כאילו מצות יד המה, גונב דעת הבריות. ובאמת חוששני לא רק לגניבת דעת אלא לגניבת ממון דאילו ידעו הקונים שמצות אלה בכלל האיסור שאסרו הני גדולי עולם ודאי היו נמנעים מלאכלם והוי מקח טעות והממון גזילה ביד המוכרים.

ואף אם יאמרו הרבנים המכשירים הלא מדקדקים אנו חומרא ע"ג חומרא ואין כאן כל חשש חמץ כלל, אין בדבריהם כלום כיון שהאוסרים אסרו באופן מוחלט ולא משום שמצאו חשש חמץ במצות ההם.

ביקרא דאורייתא

אשר וייס

ג

עוד בענין הנ"ל

כבוד ידי"נ ויקיר לבבי

הרה"ג בנש"ק ר' יחיאל רבינוביץ שליט"א

מרבין תורה ומורה הוראה באנטוורפן

הנני במענה קצר במה שביקש ממני לחוות דעתי על המצות החדשות המשווקות כאילו מצות יד המה, ואכן אין אופן ייצורם ע"י מערכות חשמליות אוטומטיות, אך מ"מ רוב שלבי הייצור דהיינו העריכה והרדידה נעשים ע"י מכונות מיכאניות המופעלות ע"י אדם, ושאל מעכ"ת האם אכן מצות יד המה הכשרות אף למדקדקים כשיטת גדולי ישראל שאסרו מצות מכונה.

באמת כבר כתבתי בזה מחאה נמרצת כי פשוט וברור שדין מצות אלה כדין מצות מכונה שנאסרו ע"י רבותינו הדברי חיים, החידושי הרי"ם הגאונים רבי שלמה קלוגר ורבי אברהם מטשכנוב ועוד רבים מגדולי ישראל.

הלא כשפרצה מחלוקת גדולה זו בשנת תרי"ח עדיין לא נעשה שימוש בחשמל כלל, ובכל תשובות הגדולים הנ"ל של אותה תקופה מפורש להדיא שמדובר היה במכונות מיכאניות ולא חשמליות ואעפ"כ נאסרו מצות אלה ע"י הגדולים הנ"ל.

רק בדור שלאחריהם בשנת תרס"ה מוצאים אנו התייחסות גדולי ישראל למצות שיוצרו ע"י מכונות חשמליות, עיין שו"ת מהרש"ם (ח"ב סי' ט"ז וח"ד סי' קכ"ט).

ויש תחת ידי את הספרים "מודעה לבית ישראל" שיצא לאור על ידי רבינו הגר"ש קלוגר לאסור מצות מכונה וספר "ביטול מודעה" שיצא לאור על ידי רבינו הגרי"ש נטאנזון בעל שואל ומשיב שעמד בראש המתירים ומכל דבריהם של האוסרים והמתירים גם יחד מבואר שמדובר במכונות מיכאניות, ואלה הם המצות שנאסרו על ידי רבים מגדולי ישראל ובפרט גדולי ישראל מהחסידים.

וזאת למודעי עוד טרם גילו את כח החשמל השתמשו בני אדם ועדיין משתמשים במערכות שונות המכפילות ומשלשות את כח הדם עשרות ומאות מונים, וכל אלה מבוססים על חוקים פיסיקליים, וביניהם כח הידראולי שמבוסס על לחץ מים, מערכות המבוססות על לחץ אוויר או גלגלי שיניים ועוד, וכל אלה מכונות

בענין מצות מכונה

המה ולגביהם נחלקו הפוסקים אם נחשב כח האדם או שמא כיון שמערכות אלה מכפילות את כח האדם לאין ערוך יש בהם את השאלות והבעיות של "מכונה" שלגביהם נחלקו בתחומים שונים בהלכה כגון עשיית מצות, ציצית וכדומה.

וכל הפולמוס בענין מצות מכונה סובב מסביב למצות המיוצרות במכונות כנ"ל, והוא הדין והוא הטעם במצות אלה.

ותמה אני על הרבנים המכשירים שחלקם אף ביקרו במפעלי המצות הנ"ל, וכי טחו עיניהם מראות ונסתמו בינתם מהבין, הלא מה שדרש מאמץ רב וטירחא גדולה וזמן ארוך עד שערכו את הבצק ורידדו אותו נעשה במפעל הנ"ל ברגע כמימרא ללא שום מאמץ, וכי מעשה כשפים יש כאן או שימוש בספר יצירה, הלא פשוט בתכלית הפשיטות שאלה הם מצות מכונה, והן הם המצות שנאסרו ע"י רבותינו מצוקי תבל גדולי קדם.

והמוכר מצות אלה כאילו מצות יד הם לא רק מכשיל את הרבים המדקדקים במנהג אבותינו שבידינו, אלא יש בזה אף גניבת דעת, וחמור מזה גניבת ממון כי ברור ופשוט שמדקדקים אלה הנמנעים מלאכות מצות מכונה לא היו מוציאים מיטב כספם על מצות מכונה שנאסרו ע"י גדולי עולם.

הכותב בצער

אשר וייס

ויקרא אל משה

שלא שינו את שמם וכו'

"ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר"
(ויקרא א' א').

הנה בימי חג הפסח יותר מכל שאר ימות השנה החמירו בני ישראל הקדושים על מנהג אבותיהם, כל עדה ועדה ומנהגיה, משפחה ומשפחה ולשונה. בני אשכנז מחמירין שלא לאכול קטניות וחסידיים מחמירים שלא לאכול שרויה. וחומרות רבות ומנגים רבים נשתרשו בחוגים רחבים ומשפחות רבות בישראל. ויש לתהות ולהבין פשר דבר מה מצאו בחג המצות דגש מיוחד דוקא על תורת המנהג ומסורת האבות.

ונראה לפי מה שאמרו חכמים (פרקי דרבי אליעזר פרק מ"ח) שבזכות שלשה דברים נגאלו ישראל ממצרים, שלא שינו את שמם לשונם ולבושם. וכבר דרשו דורשי רשימות את הכתוב "ויבא יעקב שלם" אותיות שמם לשונם מלבושם.

והרי כל אלה אינם הלכה פסוקה אלא מסורת אבות, ועדיין לא ניתנה תורה, עדיין לא היו מחוייבים להלכה פסוקה, כל מה שהיה להם לא היה אלא מנהג אבותיהם שבידיהם, ובזכות מנהגים אלה נגאלו ממצרים, ולפיכך נתנו תוקף עצום וחומרא יתירה במנהגים של חג הפסח.

ויקרא אל משה

ויקרא אל משה

"ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר"
(ויקרא א' א').

הנה א' דויקרא זעירא היא. וכתב בעל הטורים לבאר דמשה רצה לכתוב ויקר כמו שכתוב אצל בלעם, שמשמעו דלא נתגלה אליו ה' אלא באופן וענין מקרי, ואמר לו הקב"ה לכתוב ויקרא בדרך קביעות וגדולה, ואעפ"כ כתב א' זעירא משום ענוותנותו ושפלות רוחו.

והנה ברדת משה מן ההר ולוחות השניות בידו כתיב (שמות ל"ד כ"ט):

"ויהי ברדת משה מהר סיני ושני לחת העדת ביד משה
ברדתו מן ההר ומשה לא ידע כי קרן עור פניו בדברו
אתו".

ואמרו (תנחומא כי תשא סימן ל"ז):

"עד שמשח כותב את התורה נשתייר בקולמוס קמעא
והעבירו על ראשו וממנו נעשו לו קרני ההוד".

ולא פירשו מהיכן נשתייר קצת דיו בקולמוס, ולבי אומר לי דכאשר כתב משה אלף זעירא נשתייר קצת דיו בקולמוס, שמדת הדיו היתה מכוונת בדקדוק בהשגחה עליונה וברוח הקודש לפי הצורך, ומשכתב אלף זעירא נשתייר דיו בקולמוס, ומדיו זה שכל כולו ביטוי לענוותנותו של משה, זכה לקרני הוד והדר, וכמ"ש (משלי ג' ל"ד) "ולענוים יתן חן", ובמקום שאתה מוצא ענוותנותם שם אתה מוצא גדולתן.

אמנם באור החיים הק' שם כתב בסגנון אחר, דכאשר כתב משה את הפסוק "והאיש משה ענו מאד מכל אדם אשר על פני האדמה" (במדבר י"ב ג') כתב בענוותנותו חסר יו"ד, ומן היו"ד שהחסיר נשתייר דיו בקולמוס, עי"ש.

ויקרא אל משה

וראיתי בספר נחל קדומים וספר לחם מן השמים למרן החיד"א (סוף פר' כי תשא) בד"ז לפרש את הכתוב (חבקוק ג' ד') "קרנים מידו לו", דיש בפסוק זה רמז לקרני הוד להם זכה משה רבינו, ולא זכה בקרניו אלה אלא מאותיות דיו, וגם אותיות יו"ד. דמן הדיו שנשתייר כשהחסיר את היו"ד ונהג בעצמו ענוה יתירה זכה משה לקרני הוד.

דאין לך מדה יפה לגדולי ישראל ממדת הענוה, וכמ"ש (חולין פ"ט ע"א):

"אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל: חושקני בכם, שאפילו בשעה שאני משפיע לכם גדולה אתם ממעטין עצמכם לפני וכו'".

וכבר אמרו חז"ל (בחולין שם) "גדול מה שנאמר במשה 'ונחנו מה' ממה שנאמר באברהם אבינו 'ואנכי עפר ואפר'". והשל"ה כתב (שער האותיות אות עי"ן אות ד') לפרש "והאיש משה ענו מאוד מכל א'ד'ם", ר"ת אברהם דוד משה, ומשה היה העניו הגדול משלשת אבות העולם שהצטיינו במדה יקרה זו כמבואר שם בחולין.

לעילוי נשמת

הרה"ח משה בן מוה"ר יוסף דוד ז"ל

נלב"ע כ"ז סיון תשמ"ז

מרת מלכה מחלה בת הר"ר מרדכי זיסקינד ז"ל

נלב"ע ג' אייר תשס"ז

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו ידידנו עוז

הר"ר דוד הגר הי"ו

לזכר אנג'לס